

Corneliu Filip

La est de Cortina de Fier

Cuprins

Prefată	8
•Partea I - Tratatul de la Varșovia	12
• <i>Capitolul I</i> - Contextul internațional al divizării Europei	12
Particularități ale istoriei SUA	16
Și ale istoriei Rusiei	21
Etapele constituirii celor două alianțe politico-militare rivale: Pactul Nord-Atlantic - NATO și Tratatul sau Pactul de la Varșovia	24
Problema tratatelor cu statele învinse	25
Noi concepții politice la Washington și Moscova	28
Doctrina Truman și bipolarismul	31
Situația din Uniunea Sovietică și zona sa de influență	33
Problemele viitorului postbelic de influență a Germaniei în divizarea Europei	37
Remilitarizarea Germaniei și constituirea Tratatului de la Varșovia	44
Note	52
• <i>Capitolul II</i> - Contextul aderării României	54
Note	60
• <i>Capitolul III</i> - Structurile politice ale Organizației Tratatului de la Varșovia	62
Comitetul politic consultativ ca structură politică de conducere la nivel înalt	64
Comisia de politică externă - structură contestată de România	67
Note	69
• <i>Capitolul IV</i> - Atitudinea structurilor politice ale Tratatului de la Varșovia față de evenimentele internaționale ale epocii (1955-1991)	71

1. Evenimentele din Polonia și Revoluția din Ungaria - 1956	71
Revoluția din Ungaria	73
2. Atitudini și stări conflictuale din afara Europei	103
a) Cuba - criza rachetelor	103
b) Războiul din Indochina (Vietnam-Laos-Cambodgia-Kampukia)	112
c) Orientul Apropiat și Mijlociu	117
d) Algeria, Congo,Guinea, Angola, Mozambic, Chile - zone în care era implicată Uniunea Sovietică	124
e) Afganistan - Intervenția militară sovietică (1979-1989)	130
• <i>Capitolul V</i> - Probleme general europene	135
Ridicarea zidului Berlinului (1961)	135
Noua politică „Ostpolitik“	147
• <i>Capitolul VI</i> - propuneri, convorbiri și acorduri de dezarmare	149
• <i>Capitolul VII</i> - Evenimente care au dus la autodizolvarea sa	157
Noua politică a Kremlinului	157
Răsturnări de regim în statele membre	162
Problemele unificării Germaniei	164
Autodizolvarea Tratatului de la Varșovia	166
Note	170
Concluzii	177

•PARTEA a II-a

Autodizolvarea structurilor Tratatului de la Varșovia și a URSS - sfârșitul Războiului Rece și trecerea la Globalism	181
Destrămarea Uniunii Sovietice	182
Concomitent cu destrămarea URSS a avut loc și cea a Iugoslaviei, tot stat federal, dar neutru, nealiniat	200
Destrămarea de „catifea“ a Cehoslovaciei	208
Noi opțiuni de securitate după Tratatul de la Varșovia și destrămarea URSS	209

Foste state socialiste au aderat treptat la NATO	209
Relațiile NATO - Rusia după 1991	213
• PARTEA a III-a	215
Organizația Tratatului de Securitate Colectivă (C.S.I.) sub egida Rusiei sau „Tratatul de la Varșovia nr.2“	215
De la Armata Roșie unională la cele naționale	216
Constituirea Tratatului de Securitate Colectivă a C.S.I.	217
Conflictul de la Nistru al Republicii Moldova	218
GUAM sau GUUAM - ca organizație de cooperare regională a statelor fără Federația Rusă	219
Structurile și obiectivele Tratatului de Securitate Colectivă a C.S.I.	220
Probleme litigioase la frontiere, presiuni pentru prezența unor baze străine sau respectarea drepturilor omului afectează și evoluția Tratatului de Securitate Colectivă	224
Zona Caucazului	224
Observații despre ambele state: Armenia și Azerbaidjan	226
Conflictele din Georgia	228
Autonomia provinciei de Sud - Adjaria	229
Secesiunea și luptele din Abhazia și Osetia de Sud	230
Războiul cu Osetia de Sud	232
După Georgia și Ucraina a părăsit C.S.I. și Tratatul de Securitate Colectivă	237
Membrele din Asia Centrală și problemele lor (Kazahstan, Kârkâzstan, Tadjikistan și vecinele lor: Uzbekistan, Turkestan), dar și interesele altor puteri; Rusia, China, SUA, Iran.	241
Probleme de contestare a unor frontiere trasate și în Asia Centrală	245
Situația deosebită în zonă a Turkmenistanului ca stat neutru, conform Constituției	245

Organizația de Cooperare de la Shanghai, o contrapondere la politica SUA și NATO 250

Relațiile dintre ruși și chinezi - de la conflicte militare la graniță la manevre militare comune transfrontaliere 254

Potențialul Forțelor Armate 257

Relațiile Iranului ca observator, cu statele membre: China și Rusia 260

Relațiile cu Afganistanul 261

2021 - anul unor întâlniri trilaterale: SUA-Rusia-China 269

Concluziile întâlnirii Biden-Putin din 16.06.2021 de la Geneva 274

Încercarea UE de a relua dialogurile cu Rusia 276

Și, de acum, încotro? 277

CAPITOLUL I

CONTEXTUL INTERNAȚIONAL AL DIVIZĂRII EUROPEI

În vara anului 1945 întreaga lume se găsea la capătul unui efort militar nemaîntâlnit în istorie prin care două tabere vrăjmașe s-au bătut fără cruțare timp de aproape șase ani, învingătoare fiind cea tabără care a avut mai mari resurse militare și umane spre a face față acestei înfruntări titanice. Liderii celor două tabere au fost Germania lui Hitler, Italia lui Mussolini, aliată cu Japonia generalilor, pe de o parte, formând numita „Axă Tokyo-Roma-Berlin“, iar în cealaltă tabără, Uniunea Sovietică, condusă cu mână forte de generalisimul Stalin, aliată de conjunctură cu SUA, a președintelui Franklin Roosevelt. Au existat, firește, și aliați, implicați cu voie sau de nevoie, cum a fost și cazul României, în cele două tabere. Simplificând mult faptele, putem arăta că luptele cele mai dure și îndelungate i-au găsit pe competitorii perechi, adică principalele fronturi i-au avut față în față, în Europa, pe germani și sovietici, iar în zona Pacificului pe japonezi și pe americani.

Victoria a fost de partea celor mai puternici, ca resurse, cu capacități superioare. Dar, în timp ce tabăra învinsă suporta consecințele, umilințele oricărei înfrângerii, începând cu ocupații și divizări și încheind cu ceremonii prin care semnau tot ce le puneau în față învingătorii, nici în tabăra învingătorilor nu era bucuria firească oricărui triumf. Uniunea Sovietică își făcea inventarul distrugerilor imense din teritoriul european unde s-au purtat lupte crâncene și își plângea morții, circa 20 de milioane, cel mai mare tribut uman dat de zecile de protagoniști ai conflictului mondial. În același timp, în plan politico-diplomatic, sovieticii, din indicațiile stăpânului de la Kremlin, insistau ca vechiul „cordon sanitar“ instituit după Primul Război Mondial, să fie înlăturat și înlocuit cu o zonă proprie de influență. În același timp Stalin nu uita că URSS reprezenta un alt model de organizare al economiei și societății, cel socialist sau comunist, adversar ireconciliabil al celui capitalist, existent în celelalte state ale lumii. Ori, așa cum avea să mărturisească Stalin unuia din liderii comuniști venit la Moscova (Milovan Djilas), cel care

ocupă un teritoriu își impune în cadrul acestuia propriul sistem social! Orice stat își impune sistemul social până acolo unde poate ajunge armata sa. Nu ar putea fi altfel“¹

La rândul lor, Statele Unite ale Americii, celălalt mare învingător, au ieșit din marea conflagrație cu teritoriul național neafectat direct de lupte (cu excepția distrugerilor din rada portului Pearl Harbour, din îndepărtatele insule Hawaii din mijlocul apelor Pacificului), fiind cu potențial de război cel mai puternic și cel mai important, detinând monopolul celei mai teribile arme cunoscute vreodată: bomba atomică. Pe care americanii tocmai au experimentat-o pe 6 și 9 august 1945 asupra inamicului muribund, Japonia, cu un efect devastator, nu doar asupra japonezilor, ci și a întregii lumi, deschizând era armamentelor nucleare.

Să ne reamintim că Marea Alianță Antifascistă, contra Axei Tokyo-Roma-Berlin, a fost una de conjunctură. Astfel, premierul britanic, W. Churchill, unul din pilonii ei, avea să declare, imediat după ce a aflat de atacul german asupra Uniunii Sovietice, la postul de radio BBC: „N-a existat dușman mai înverșunat împotriva comunismului decât am fost eu timp de 25 de ani. Nu voi retrage nici un cuvânt din câte am spus până acum. Dar toate acestea pălesc în fața priveliștii care ni se înfățișează. Trecutul, cu crimele sale, cu nebuniile și tragediile sale, dispare brusc“²

Încă nu încetase glasul tunurilor și mitralierelor în Europa, când reprezentanții celor trei mari puteri aliate au realizat o împărțirea a „tortului“ Victoriei prin înțelegerile de la Yalta, în Crimeea. Referindu-se la această celebră conferință, istoricul american Loyd C Gardner, consemna peste ani: „Tot ce-i înconjură pe Cei Trei la Yalta demonstrează esecurile lor anterioare: o lume sfâșiată în brațele Axei și pentru care chiar victoria obținută însemna un nou pericol de stârnire a vechilor neînțelegeri și suspiciuni și de reluare a tristelor dispute ideologice, mai ales la scară internațională“,³ iar concluzia lui Gardner este pesimistă: „- Tot ce puteau face Cei Trei era să-și mențină alianța intactă, dar nu era de ajuns. Împărțirea Europei fusese realizată în bună parte înainte de începutul războiului rece. Dacă lucrurile nu s-ar fi petrecut astfel, probabil că nu ar fi existat un război rece sau, mai degrabă situația s-ar fi agravat și mai mult, în mod sigur pentru Europa“.⁴

S-a vorbit și s-a scris mult despre conferințele la care au participat „Cei Trei“ conducători ai Coaliției, Churchill, Roosevelt, și Stalin, în special despre înțelegerile stabilite la Yalta, despre partajul cinic făcut acolo pe seama statelor mici ale Europei. În fond cei mari au făcut la Yalta ce s-a făcut întotdeauna de către cei mari și învingători. Unul dintre protagoniști, Anthony Eden, ministru de externe britanic spunea deschis, încă din august 1943, deci cu jumătate de an înaintea „partajului“ de la Yalta: „există două căi posibile pentru a încerca organizarea

Europei, după război. Putem conveni să avem fiecare sfera noastră de influență: Rușii în Est, noi în Vest. Personal, nu consider că ar fi un plan bun, dar dacă l-am adopta, am putea avea libertatea de a-i exclude pe ruși din afacerile franceze și ale Mediteranei, în timp ce rușii ar revendica aceeași libertate în Est. Dacă pe de altă parte am accepta ambele părți, și noi și SUA că Europa este un tot, ceea ce guvernul sovietic ar prefera, atunci noi trebuie să admitem fiecare dreptul celuilalt de a se interesa de toate zonele Europei“.⁵

S-a discutat și se va scrie mult în continuare despre modul cum s-a ajuns atât de repede, de la colaborarea în general bună între marii aliați pe durata războiului și ostilitatea care s-a instalat între ei, chiar imediat după ce glasul armelor a încetat! Cercetătorii istoriei din fosta Uniune Sovietică, precum și cei din SUA și Occident au venit cu opinii, în general partizane, influențate și de perioada Războiului Rece, care avea și componenta sa ideologică de mare amploare. Interesante mi s-au părut în perspectiva actuală, mai ales după deschiderea arhivelor sovietice, faptul relevat și de unul din istoricii români, Florin Constantin, că,,documentele cunoscute până acum arată că, în politică postbelică, diplomații sovietici nu au luat în considerație destrămarea Marii Alianțe dintre URSS, SUA și Marea Britanie, ci, dimpotrivă, continuarea ei, sub forma unui directorat, în condițiile respectării intereselor de securitate ale Uniunii Sovietice și a delimitării sferelor de influență“⁶. Și atunci se naște fireasca întrebare: de ce s-a destrămat atât de repede Marea Alianță, iar Europa s-a divizat în două blocuri rivale, au apărut NATO și Tratatul de la Varșovia, ca organizații politico-militare, piloni de bază ai perioadei istorice botezate,,războiul rece“?.

Lucrarea de față nu își propune să dea un răspuns, altul fiind scopul ei, dar din parcurgerea diverselor opinii am putut degaja, ca un factor determinant, momentul asumării de către SUA a monopolului bombei atomice, ca cea mai puternică armă capabilă să provoace oricărui adversar distrugerii teritoriale dintr-o singură lovitură, fără a mai fi nevoie de concentrări îndelungi de forțe, cum s-a întâmplat pe parcursul războiului mondial abia încheiat. Așa cum sublinia același istoric român,,nu este exclus ca sentimentul de insecuritate al lui Stalin să fi fost agravat și de informațiile, căpătate prin agenții săi, despre progresele realizate de SUA în fabricarea bombei atomice. Așa cum remarcă istoricii ruși, în condițiile deținerii armei atomice de către SUA, brâul de securitate al regimurilor prietene din jurul Uniunii Sovietice a căpătat o nouă urgență... se poate admite că, pentru a asigura controlul acestei zone de securitate, Stalin a considerat, suspicios cum era, că mijlocul cel mai sigur era de a impune în locul,,guvernelor prietene“, care nu erau inițial gândite ca fiind comuniste, sau sub direcția comuniștilor, instruiți la

Moscova, aveau să dețină cuvântul hotărâtor. În planul justificării teoretice, aceasta însemna „edificarea socialismului“, născut, pentru a relua excelența formulă a lui Bellu Zilber, prin „descălecatul militar“, adică prin ocuparea Armatei Roșii“. ⁷

Cert este că relațiile dintre cei doi principali aliați s-au deteriorat rapid. Dintre cei „Trei Mari“, adică Stalin, Churchill și Roosevelt, a rămas în scenă doar Stalin, la Londra Churchill pierzând surprinzător alegerile desfășurate în iulie 1945, adică imediat după savurarea Victoriei, britanicii purtând războiul din prima până în ultima zi. Și președintele SUA, Roosevelt, a trecut în lumea umbrelor, urmașul său, Harry Truman, singurul președinte american din secolul XX care n-a avut o pregătire superioară, a preluat funcția prezidențială la decesul lui Roosevelt, pe 12 aprilie 1945, fiind total nepregătit pentru aceasta. ⁸

Prima întâlnire în „noul format“, adică Stalin, Attlee și Truman, a avut loc cu prilejul ultimei conferințe de pace, cea de la Postdam, în Germania învinsă, în vara lui 1945, când a venit și vestea detonării cu succes a primei bombe atomice americane. Când Truman i-a comunicat vestea lui Stalin, acesta n-a cerut detalii și s-a limitat să spere că americanii o vor folosi cum trebuie contra japonezilor, cum de altfel s-a și întâmplat pe 6 și 9 august 1945, adică la doar 4 zile după încheierea convorbirilor de la Postdam. ⁹ După opinia unui istoric italian, Sergio Romano, războiul rece, adică modificarea relațiilor dintre sovietici și americani, a început în momentul în care apariția bombei atomice modifica raporturile dintre marile puteri: America dispunea de o extraordinară superioritate militară și nu mai avea interes să împartă cu Moscova „poliția lumii“, iar URSS se temea de superioritatea militară a SUA și se agăța de pozițiile cucerite. Astfel, „momentul Postdam“ ar putea fi definit ca primul act al războiului rece, pentru că pozițiile celor doi mari aliați au apărut imediat drept ireconciliabile. Astfel că din acel moment angajamentele ambigue convenite la Yalta au fost rupte, iar URSS n-ar fi renunțat niciodată la transformarea ocupației militare în supunere politică.

Dacă conferința de la Postdam a însemnat diferențe de vederi, mai ales că o parte dintre protagoniștii care au format Marea Alianță erau schimbați, totuși momentul care a consacrat ruptura de la nivelul opiniei publice a fost vestitul discurs rostit de fostul premier britanic, Winston Churchill, pe 5 martie 1946, la Westminster College din Fulton (Missouri-SUA), în prezența președintelui Truman, când a declarat, fără a recunoaște că el însuși „procente“ cu Stalin, că în acel moment teritoriul Europei s-a împărțit printr-o „Cortina de fier“. („De la Stettin, de pe coasta Balticii până la Triest, pe coasta Adriaticii o cortină de fier a coborât tăind în două continentul. În spatele ei se află toate capitalele vechilor state ale Europei Centrale și de Est, Varșovia, Berlin,

Praga, Viena, Budapesta, Belgrad, București și Sofia, toate aceste orașe celebre și așezările din jurul lor se află în ceea ce aș putea numi sfera sovietică și toate sunt supuse, într-o formă sau alta, nu numai influenței sovietice, ci și, într-o foarte mare măsură, controlului de la Moscova".¹⁰

În fond principalii protagoniști în perioada postbelică numită războiul rece, în care au funcționat cele două alianțe politico-militare rivale, adică Pactul Nord-Atlantic-NATO și Tratatul sau Pactul de la Varșovia, au fost SUA și URSS. Am văzut că cele două mari state au fost aliate de conjunctură pe durata războiului mondial, când au avut de înfruntat doi rivali redutabili, aliați între ei, adică Germania nazistă și Japonia militaristă. Când au fost învinși dușmanii alianța s-a destrămat și din aliați au devenit rivali ireconciliabili. S-au organizat, s-au „fortificat” în două „lagăre”, înconjurându-se de baze militare, cu cel mai sofisticat armament și generând conflicte la care au participat direct ori prin „procură”. Am văzut că la sfârșitul războiului doi din „Cei Trei” lideri au fost înlocuiți, iar în toiu războiului rece, va dispărea și cel de-al treilea, adică Stalin. Le-au succedat alți politicieni, dar conflictul a continuat, s-a acutizat și amplificat.

S-au încercat diferite explicații legate mai mult de momentele imediat postbelice. Cred totuși că trebuia să privim mai adânc în istoria și tradițiile politice.

Particularități ale istoriei SUA

Astfel SUA au trecut de la statutul de colonie britanică la cel de uniune de state în urmă cu aproape două veacuri (raportat la anii 40-50 ai veacului care s-a scurs, pentru istorici). Este cum se spune o națiune tânără, formată din emigranți veniți pentru a scăpa de asuprire națională, socială, religioasă. În noua lor patrie au redactat, după îndelungi discuții, prima constituție democratică, adoptată în 1787 și ratificată treptat de celelalte state (până în 1820 erau 24, astăzi fiind 50). A fost și va rămâne o constituție considerată model pentru orice democrație, dar în același timp exclusivistă, pentru că erau excluși din societate băștinașii, (populația autohtonă nimicită și închisă în rezervații-ghetouri), precum și negrii (aduși din Africa drept forță de muncă, sclavi care vor fi eliberați în urma unui sângeros război civil între 1861-1865, dar abia în urmă cu jumătate de veac, în statele sudice a fost abolită oficial segregarea rasială). S-a recurs astfel la un act de ipocrizie, recunoscut de un istoric american care scria: „Era vital să se mențină imaginea americană

ca un paradis al libertății și virtutii republicane, care ar fi fost atât de rău compromise de o discuție deschisă sau de recunoașterea problemei sclavilor“. ¹¹

A urmat apoi un veac de expansiune până la Oceanul Pacific, de înfruntări armate cu cei doi vecini, Mexicul și Canada Britanică, de la care au fost cucerite importante teritorii înglobate în SUA de azi. Tot atunci președintele James Monroe (1817-1825) a proclamat doctrina care îi poartă numele și care cerea excluderea marilor puteri coloniale europene din zona celor două Americi, mai ales după ce statele latino-americane s-au eliberat de sub dominația Spaniei și Portugaliei. Războiul cu Spania din 1898 a însemnat trecerea SUA la stadiul imperial, când au început să trateze statele mici din Caraibe drept colonii de facto, cum e cazul insulei Puerto Rico, ori protectorate, cum au fost atunci Cuba, Filipine sau Panama, apărând teoria misiunii civilizatoare, nu doar a vechilor puteri europene, ci și a americanilor, pentru eliberarea popoarelor primitive pe care să le atragă sub aripa luminată și progresistă a Americii. Concomitent s-au afirmat și teorii rasiste, având în vedere că stările conflictuale continue cu populațiile indigene și sclavii negri aduși din Africa au dus la afirmarea superiorității rasiale a albilor, în special a originarilor „anglo-saxoni“, care formau atunci majoritatea populației SUA, ajungându-se în timpul primului război mondial la testarea inteligenței recruților conform unei piramide sociale care cobora de la albi nord-europeni la populațiile mediteraneene și slave și, în final, la negri. ¹²

S-a scris mult despre faptul că populația americană votantă era adeptă izolaționalismului, adică neparticipare a forțelor armate americane la lupte, în special cele din Europa. Să nu uităm că majoritatea acestora veniseră de pe „bătrânul continent“ alungați tocmai de războaie și discriminări. Și totuși ei nu uitau țara de unde au pornit înaintașii lor și, ca urmare, manifestau un partizanat care diviza populația SUA, existând și suspiciunea că „ceilalți“ pot fi adepți, spioni, sabotori pentru interesele statelor adverse. De aici diverse înfruntări, chiar sângeroase, între reprezentanții diferitelor grupări de aceea, în ambele războaie mondiale, conducerea de la Casa Albă a avut nevoie de provocări șoc, care să basculeze opinia publică americană, de la izolaționalism la intervenționism, pentru ca SUA să devină o putere de anvergură mondială, și nu să se limiteze la zona celor două Americi, potrivit doctrinei Monroe (prin discursul din 2 decembrie 1823 al președintelui James Monroe).

Astfel, în primul război mondial, SUA au intrat abia spre sfârșitul său, în aprilie 1917 (declarația de război din 6 aprilie) în urma publicării celebrei „telegramă Zimmermann“, prin care ministrul de externe german instruia pe ambasadorul său din Mexic să transmită vecinului de

la sud al SUA să intre în război, germanii sprijinindu-i să recupereze teritoriile luate, adică Texas, Arizona și New Mexico, ceea ce a inflamat opinia publică americană. La fel și în urma atacului japonez din 6-7 decembrie 1941 asupra bazei militare de la Pearl Harbour, din mijlocul Pacificului, în insulele Hawaii.

Să nu uităm că înainte de a intra în război președintele Woodrow Wilson, pe 22 ianuarie 1917, a venit cu celebrul său „Mesaj în 14 puncte” menit, așa cum scria presa vremii, să înlătore eticheta imperialistă pusă de bolșevici pe cauza aliaților, să traseze obiectivele războiului și să capteze imaginația unei lumi sătule de războaie.¹³

Totuși la o analiză mai atentă rezultă că „Mesajul în 14 puncte” reflectă însă promovarea unor interese clare ale SUA. În acest sens pot fi citate: libertatea de navigație pe mări în timp de pace și război (punctul 2), care era vădit contra hegemoniei maritime a Angliei din acea perioadă, iar „înlăturarea barierelor în fața comerțului liber internațional” viza porți deschise în fața expansiunii economice, care devenise o putere mondială.

La Conferința de Pace de la Paris W.Wilson a fost primul șef de stat al SUA care a venit oficial în Europa, el insistând pentru constituirea unui mecanism internațional de reglementare a conflictelor și lansând conceptul securității colective, prin mecanismele Ligii Națiunilor, predecesoarea ONU. Aceasta însemna în fond implicarea Americii în problemele politicii mondiale, în primul rând cele ale Europei, adică, implicit, renunțarea la izolaționism și la „doctrina Monroe”. Numai că atunci țara, opinia publică, politicienii nu erau pregătiți pentru așa ceva. Astfel, la alegerile prezidențiale din noiembrie 1920, a ieșit învingător candidatul proizolaționist, Warren Harding, ceea ce a însemnat între altele neratificarea de către Senat (responsabil cu problemele de politică externă) a Tratatelor de la Paris - Versailles și neaderarea la Liga Națiunilor.

Președintele Harding a câștigat alegerile cu sloganul „întoarcerea la normalitate”, dar care a însemnat și celebra lege a prohibiției băuturilor alcoolice (între 1920-1933), o expansiune economică, curmată de marele crah de la bursa din New York din martie 1933, dar în plan internațional SUA își face propria politică, potrivit intereselor sale. La Conferința internațională de la Washington D.C. dintre 12 noiembrie 1921 - 6 februarie 1922 au fost discutate și aprobate o serie de tratate prin care SUA să-și asigure propriile interese în diferite zone ale lumii, în special asupra posesiunilor lor din Pacific, printr-un Tratat de neagresiune pentru Pacific, considerată o zonă vitală pentru interesele americane. Să nu uităm și un alt fapt esențial: în primul război mondial SUA și Japonia au fost state aliate și învingătoare. Prin Tratatul de pace cu Germania de

la Versailles (28 iunie 1919), japonezii au obținut concesiunile germane din China și mandatul de administrare a insulelor din sudul Pacificului foste colonii germane (Marshall, Solomon, s.a.). Dar, în perioada interbelică, odată cu dezvoltarea rapidă a Japoniei pe calea capitalismului și afirmării tradițiilor militariste a ajuns să concureze, să intre în conflict cu SUA în zona Pacificului, reprezentând, pentru prima dată în istoria SUA, o amenințare directă asupra coastei de vest a Uniunii, de unde și luptele extrem de dure de pe spații uriașe purtate de cei doi beligeranți pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial. Iar la sfârșitul său, SUA nu se mai puteau retrage în „splendida” lor neutralitate, în izolaționism, ci trebuiau să țină sub un control strict evoluția postbelică a Japoniei, ceea ce o fac și în prezent, pentru a nu o mai avea vreodată ca adversar militar.

În paralel guvernele de la Casa Albă au promovat și conferințe care să reglementeze stările conflictuale dintre țările Americii latine, și a fost instituit un Tribunal al Americii Centrale, s-a adoptat în 1929 un Tratat de arbitraj inter-american, iar odată cu venirea la putere a lui F.D. Roosevelt, s-a trecut la politica „bunei vecinătăți”, prin întruniri panamericane. Acolo, în America Latină interesele americane erau bine apărate și prin prezența și acțiunile marilor trusturi americane, care puteau dirija, inclusiv prin intervenții militare interne sau chiar ale trupelor americane, conduita multor guverne. Pericolul cel mare a venit când în zona celor două Americi s-au infiltrat sovieticii, care au adus și rachete capabile să distrugă marile metropole de pe coasta de est a SUA, aceasta riscând chiar un conflict nuclear în 1962 pentru Cuba. Și deși a trecut de atunci o jumătate de veac, nici unul din guvernele americane nu au fost dispuse să accepte regimul socialist al lui Fidel Castro, care le-a supraviețuit tuturor, păstrând embargoul economic și diplomatic, deși toate celelalte state le-au acceptat.

Participarea SUA la al doilea război mondial a întârziată de legile adoptate de Congres - forul decizional Suprem, pornind de la experiența participării în finalul Marelui Război, votând nu mai putând de 4 legi ale neutralității pe 31 august 1935 (privind embargoul cu arme în conflictul Italiei cu Etiopia), pe 20 februarie 1936, (legată de furnizarea de arme spre China), pe 8 ianuarie 1937 (cu embargou al armelor în războiul civil din Spania), și a patra, pe 4 noiembrie 1939, când a început războiul în Europa și conținea celebra prevedere „Cash and Carry”, „plătește și i-ai marfa”, adică armamentul, furniturile. Aceasta însemna o negustorie foarte avantajoasă pentru producătorii americani, plata trebuind să se facă pe loc sau cel târziu după trei luni, principalul beneficiar fiind Marea Britanie, care în câteva luni și-a epuizat toate resursele. În această situație, după ce Marea Britanie

a câștigat singură bătălia de asediu asupra teritoriului național, cu aviația nazistă.,,Bătălia Angliei“, americanii, prin președintele Roosevelt, au reușit să adopte, la începutul lui 1941, legea de împrumut și închiriere (Land-Lease Bill) prin care armamentul american era dat cu împrumut și urma să fie înapoiat după folosire. Ori americanii, oameni practici, la finele războiului trebuiau să-l recupereze, în special contravaloarea sa luată, în primul rând, de la cei învinși. Pentru aceasta trebuiau să rămână și după încheierea păcii și să nu se mai retragă în izolaționalism, ca după terminarea primei mari conflagrații mondiale.

Cred că mai trebuie avut în vedere și un alt fapt: economia SUA, care era cea mai puternică din lume, a fost profund zguduită de marea criză economică dintre 1929-1933, ceea ce a însemnat renunțarea la ideile liberale, ale liberei concurențe depline. Trecându-se la implicarea statului prin programul economic al președintelui F.D.Roosevelt, numit New Deal, prin care statul, prin guvern, a intervenit decisiv pentru redresarea economiei naționale. Guvernul a făcut-o și odată cu intrarea în război, la fel trebuia să o facă și după Victorie, când industria, cu turatia la maxim pentru necesitățile fronturilor, trebuia să aibă noi debușuri deoarece conversiunea la producția de pace e dificilă (a se vedea experiența fostei URSS). Ori Planul Marshall și războaiele din Coreea și apoi din Indochina au menținut economia americană pe baza bugetelor militare și deficitelor tot mai mari.

O altă problemă care consider că a influențat decisiv atitudinea celor de la Casa Albă și de la Pentagon după 1945 a fost, așa cum sunt de acord majoritatea istoricilor, monopolul american asupra fabricării bombei atomice, aplicată asupra Japoniei prin lansarea celor două bombe asupra Hiroșimei și Nagasaki pe 6 și 9 august 1945. Știm că realizarea lor a fost rezultatul muncii unui grup de savanți atomiști veniți din diferite state, care au considerat că astfel vor putea contribui la înfrângerea nazismului. După încheierea tuturor luptelor, conducătorii SUA (Truman), Canadei (Mackenzie King) și Marii Britanii (Attlee) s-au întâlnit la Washington (11-15 noiembrie 1945) și au sugerat o acțiune internațională pentru a împiedica folosirea pe mai departe a bombelor atomice, ci doar utilizarea atomului în scopuri pașnice. Pornind de la această propunere, nou înființata Adunare Generală a ONU a aprobat în unanimitate crearea unei Comisii pentru Energie Atomică. Dar divergențele au apărut când s-a pus problema controlului producției de minereuri radioactive și a utilizării lor (cum se întâmplă în prezent în dosarul nuclear din Iran!). Întâmplător sau nu, chiar atunci au început deconspirările de spioni sovietici în Canada și apoi SUA, ceea ce a torpilat activitatea amintitei Comisii, iar țările mari, cu SUA în frunte și secondate de URSS, putând

umit, „cel Groaznic“ (1533-1584), în 1547 și-a schimbat titlul din Mare Cneaz, în cel de Țar. Titlul de Mare Cneaz provenea de la întemeietorii Rusiei Kieviene, fiind preluat de către conducătorii cnezatului Moscovei, cu acceptul stăpânilor tătari. Cu vremea, Marii Cnezi sau Țari vor revendica întinsa moștenire teritorială a statului Kievian, adică, așa cum declara Ivan al III-lea, „tot pământul rusesc care prin voința lui Dumnezeu este al nostru și așa a fost din vremurile de demult, de pe vremea strămoșilor noștri“.¹⁵ Mai târziu și Hitler va justifica războiul său din răsărit prin, „eliberarea“ teritoriilor care au aparținut cândva va-regilor ori coloniștilor germani. (celebra formulă, „Drang nach Osten“).

La rândul lor, Țarii, dar și „tătucul Stalin“, au revendicat și moștenirea Bizanțului, Moscova, Rusia devenind cea de a III-sa Romă, în urma cuceririi Constantinopolului de către turci (1453), nepoata ultimului împărat bizantin, Sofia Paleolog, căsătorindu-se în 1472 cu Marele Cneaz, Ivan al III-lea. Se mai adaugă și moștenirea dată de Bizanț prin Biserica ortodoxă, țarii devenind protectorii tuturor locurilor și credincioșilor creștini aflați sub stăpânirea păgânilor, a Imperiului Otoman. Titlul de țar derivă din latinescul Caesar, purtat de împărații romani, iar blazonul cu vulturul bicefal, prezent pe steagul țarilor, dar și al Rusiei de azi, este un vechi simbol al împăraților bizantini.

De aceea statul rus, de-a lungul istoriei sale, a preluat și dezvoltat un sistem de guvernare teocratic, prin care șeful statului (Mare Cneaz sau Țar) era considerat în tradiție ortodox-bizantină, ca „stăpâni ai credincioșilor ortodocși din întregul Univers și apărător al adevăratei credințe“. De la cele trei veacuri de dominație tătaro-mongolă conducătorii rușilor au moștenit acel despotism oriental, cu sistemul său administrativ de comandă, cu supunere necondiționată, cu organizare în sistem piramidal, în vârful tuturor fiind Țarul (apoi primul secretar, ori, acum, președintele). Cu puteri practic nelimitate (interesant e că termenii din limba rusă care desemnează banii și strângerea lor, precum și cei legați de constrângeri: lanțuri, bici, sclavie, execuție, sunt de proveniență mongolo-tătară!). (16)

Răsturnarea țarismului și înlocuirea cu sistemul socialist sovietic n-a adus decât schimbări de suprafață. Lenin și urmașii săi până la Gorbaciov, n-au mai avut titlul de țari, ci de conducători ai partidului - stat, dar aceleași puteri nelimitate. Ideologia despotică-ortodoxă a fost înlocuită cu cea marxist-leninistă. Iar icoanele, cu statui și tablouri ale lui Lenin (un timp și ale lui Stalin). Stâlpii puterii au continuat să fie Armata, Poliția (Miliția și KGB) și Birocrația (Nomenklatura)

Ca urmare Stalin, aflat în vârful piramidei puterii la Kremlin, avea alte puteri de decizie, decât președinții F.D.Roosevelt sau H.Truman, aflați la Casa Albă.

În același timp Uniunea Sovietică a propus un nou sistem de organizare economico-socială, pornind de la tradiția rusească, numită de în-suși Marx și Engels, „model de producție asiatic“, diferit de cel clasic european, o dictatură în numele proletariatului (care nu prea exista în momentul preluării puterii de către bolșevici). Mai era și trauma produsă de războiul civil (1919-1922) și crearea așa numitului „cordon sanitar“ instituit de Marile Puteri, inclusiv SUA, în perioada interbelică, care a însemnat în fond blocada economică, ostilitate la frontiere, susținerea emigrației. Ori, Stalin, învingător, nu mai putea tolera așa ceva, realizându-și un alt „cordon“, numit „lagărul socialist“.

Și încă o observație: pentru Rusia, URSS sau Federația Rusă, Siberia a reprezentat și înseamnă un pilon al puterii și rezistenței sale. Acolo se află imense bogății minerale, acolo s-au putut retrage în timpul imensei invazii hitleriste, acolo se află uriașele rezerve energetice strategice de azi. Iar imensul teritoriu a fost colonizat, ca și la americani, prin inițiativă privată: familia de negustori Stroganov, cărora în 1574 țarul Ivan cel Groaznic le-a concedat dreptul de a se așeza pe teritoriile de dincolo de Munții Urali. (Ei considerau că erau și moștenitorii hanului tătar care avusese reședința în orașul numit Sibir!). urmași ai stroganovilor au ajuns până pe continentul nord-american, până în Alaska și chiar California, dar spre deosebire de americani, ei nu au exterminat populațiile băștinase, pe care să le înlocuiască cu sclavi aduși din Africa sau emigranți de pe alte continente, ci colonizând popoare de pe vastul lor teritoriu.

Atât SUA cât și URSS se aflau în 1945 în momente deosebite ale istoriei. Tot atunci Marea Britanie și Franța, state cu cele mai întinse imperii coloniale, profund slăbite, cedau locurile de până atunci, golul lăsat de ele, cât și de statele învinse, în special Germania și Japonia, trebuind să fie luate de ele, cele două nemaiputându-se întoarce în izolaționism ori apărate printr-un „cordon sanitar“. (Rusia lui Stalin era la fel de devastată de războiul mondial, ca cea a lui Lenin de războiul civil, dar cu o poziție incomparabilă pe plan internațional!). Astfel, președintele H. Truman s-a afirmat în istorie prin „doctrina“ ce-i poartă numele, când SUA au fost somate de Marea Britanie să-i ia locul în Orient, în Grecia și Turcia, unde nu mai avea resurse să se opună valului expansionist comunist instrumentat de Stalin.

La rândul său și stăpânul de la Kremlin avea o sarcină lăsată moștenire de către marele său înaintaș: V. I. Lenin. Acesta văzuse revoluția bolșevică din Rusia ca un început al revoluției mondiale. După dispariția lui Lenin, Stalin a fost nevoit să se limiteze la ideea „socialismul într-o singură țară“, înconjurată de un „cordon“ al ostilităților capitaliste. Ori atunci, în 1945, ca stat învingător putea să-și permită trecerea la re-